

ASPECTE DE CRITICA SOCIALA ÎN REVISTA MESERIAȘILOR „MUNCA“, EDITATA LA SEBEȘ ÎNTRE 1908 ȘI 1910

ROLAND TABORSKY

Primul deceniu al secolului al XX-lea a marcat și în Transilvania incorporată încă la Austro-Ungaria, ascuțirea contradicțiilor sociale și naționale, conturarea semnelor crizei sistemului dualist¹, prevestind iminența prăbușirii, datorată înainte de toate luptei revoluționare a maselor². În cadrul acesteia, aspirațiile sociale și naționale ale celei mai numeroase, mai asuprite și mai vechi populații din Transilvania erau reprezentate de muncitorii români³. Promovarea acestor aspirații prindea viață în presă, ca factor prim de răspândire a ideilor și culturii. Tocmai de aceea se milita pentru editarea unor publicații socialiste, muncitorești, menite să educe, să ridice conștiința politică, să cheme la organizare și luptă, să răspândească marxismul. Concomitent, o presă democratică își aducea contribuția prin exprimarea năzuințelor poporului, prin dezvăluirea asupririi sociale și naționale.

Ținând seama de importanța presei, de faptul că diferite organizații și asociații politice, culturale sau profesionale scoteau ziare și reviste, numeroasele societăți și reuniuni ale micilor meseriași, calfe și ucenici (unele descendente ale breslelor)⁴ au luat în discuție editarea unor reviste proprii. Astfel, la congresul meseriașilor din 15 iulie 1901, ținut la Sebeș, se făcuseră propuneri pentru un organ de publicitate special⁵. Apariția acestuia va întârzia însă, datorită lipsei de sprijin efectiv din partea societăților respective.

Abia în octombrie 1908 apare revista propusă sub denumirea „Munca“⁶, editată la Sebeș-Alba de către un comitet care caută să convingă reuniunea

¹ *Din istoria Transilvaniei*, ed. 2, vol. II, București, Edit. Acad. R.P.R., 1963, p. 312.

² Șt. Pascu, *Istoricii români la conferința internațională privind destrămarea monarhiei austro-ungare*, în „Studii“, 1964, nr. 3, p. 622.

³ Al. Porțeanu, *Încercări de editare a unei gazete socialiste în limba română în Transilvania la sfârșitul secolului trecut*, în „Studii“, 1964, nr. 3, p. 583.

⁴ „Munca“ nr. 2 din 20 octombrie 1908, p. 12; din 25 de astfel de societăți din Transilvania, 4 au fost fondate între 1750 și 1780.

⁵ „Munca“, nr. 28 din 31 octombrie 1910.

⁶ „Munca, revistă pentru meserii, industrie, comerț și economie“, editată la Sebeș între 10 octombrie 1908 și 31 octombrie 1910; a apărut de trei ori pe lună. Fol. 32×24. Abonamentul pe 1/2 an 3 cor., sau 5 franci, pe 1 an 6 cor., sau 10 franci. Colecția se găsește la Biblioteca centrală universitară Cluj, fond 280 108, 73 de numere, și la Biblioteca centrală Sibiu, fond C.IVR.29, 38 de numere.

„Andreiana” din acest oraș s-o declare organul ei oficial. Ezitățile conducerii reuniunii au durat șase luni, cauzate de părerile unor elemente conservatoare care socoteau că revista ar depăși prin conținutul ei scopul reuniunii, de „promovare culturală și materială”¹ a membrilor ei, că ar depăși cadrul strictelor informații economice și profesionale și că aderarea ar periclita însăși situația reuniunii, al cărei scop a fost riguros delimitat de către secretarul de stat maghiar care a cenzurat statutul „Andreiane”², subliniindu-se în acesta la § 36: „În acel caz, când reuniunea deviază de la scopul și cercul său de competență, guvernul reg. o suspende momentan; dacă prin funcționarea mai departe a ei se periclitează interesele... statului, să și dizolvă definitiv...”³.

Organizațiile profesionale iau act cu interes de noua revistă, arătând că s-a simțit „necesitatea unei foi speciale pentru meseriași”⁴, că e „revistă de mare importanță în viață păturei sociale care voiește s-o servească”⁵.

„Munca” este decretată succesiv drept organ oficial al societăților de meseriași, calfe și ucenici din Blaj (ianuarie 1909)⁶, Cluj și Săliște (martie 1909)⁷, Miercurea-Sibiu și Sebeș (aprilie 1909)⁸, Sibiu (octombrie 1909)⁹ și Timișoara (august 1910)¹⁰, adică aproape al unei treimi din numărul societăților de meseriași, existente în primul deceniu al secolului al XX-lea în Transilvania¹¹ având

¹ Muzcul raional Sebeș, dos. 103, Statutele reuniunii „Andreiana” pentru „meserii și comerț”, p. 3, cap. I și § 1.

² *Ibidem*, dos. 103, p. 14. Secretarul de stat Csörgö a notat pe ultima pagină a statutului: „Iováhagyom azzal a megjegyzéssel hogy alapszabályok 36 § ba a „hatáskörét” szo után „az egylet” szavakat, a „Kormány” szo után az „által” szot szurtam be. a „tartatik” szot pedig „tartja”-ra igazítottam ki. 1594 szám, VIII, Budapest, 1900, jan. hó 31”) („Aprob cu observația că la § 36 al statutelor am inserat după cuvântul „cercul său de competență” cuvântul „reuniunea”, după cuvântul „guvernul” cuvintele „de către”, iar cuvântul „se (inc” l-am modificat în „ține”. Nr. 1594, VIII, Budapesta, 1900, ianuarie, 31).

³ *Ibidem*, dos. 103, p. 13.

⁴ „Munca”, nr. 10 din 10 ianuarie 1909, p. 77.

⁵ *Ibidem*, nr. 17 din 20 martie 1909, p. 133.

⁶ *Ibidem*, nr. 10 din 10 ianuarie 1909, p. 77.

⁷ *Ibidem*, nr. 17 din 20 martie 1909, p. 133; nr. 28 din 31 octombrie 1910,

⁸ *Ibidem*, nr. 19 din 10 aprilie 1909, p. 155; nr. 20 din 20 aprilie, 1909, p. 171.

⁹ *Ibidem*, nr. 38/39 din 20/31 octombrie 1909, p. 375.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 20 din 10 august 1910, p. 221.

¹¹ „Munca”, nr. 2 din octombrie 1908, publică lista acestor societăți: Societatea timplarilor și cismarilor români din Hațeg; Societatea piețarilor (tălparilor) români din Făgăraș; Reuniunea sodalilor români din Sibiu; Asociațiunea pentru sprijinirea învățăceilor și sodalilor români din Brașov; Reuniunea sodalilor români din Cluj; Reuniunea meseriașilor români din Săliște; Reuniunea meseriașilor și comercianților din Sassebeș, „Andreiana”; Reuniunea meseriașilor români din Bistrița; Reuniunea de citire și cîntări a economilor și meseriașilor din Alba-Iulia; „Secția industrială”, a reuniunii economilor din Orăștie; Societatea sodalilor din Brașov „Lumina”; Secția industrială a Asociațiunei arădane; Societatea meseriașilor din Blaj; Reuniunea meseriașilor și negustorilor din Poiana; Reuniunea meseriașilor români din Lugoj; Reuniunea meseriașilor din Virșeș; Reuniunea de citire și cîntări a meseriașilor români din Nădlac; Reuniunea meseriașilor români din Mercurea; Reuniunea piețarilor români din Porcești (jubileu de 100 de ani); Reuniunea cojocarilor din Lugoj; Reuniunea meseriașilor din Turda; Societatea cojocarilor, a cismarilor, a timarilor (tăbăcarilor) și olarilor din Hunedoara, întemeiate între 1750 și 1780.

abonați în numeroase localități din țară și din străinătate¹. După cum arată subtitlul („Revistă pentru meserii, industrie, comerț și economie”), „Munca” s-a profilat inițial pe probleme profesionale și economice, integrând articole redacționale care tratează în general situația social-economică a micilor meseriași, calfe și ucenici, a țăranilor, urmate de materiale pentru orientarea profesională în zeci de meserii. Rubrica „Diverse” aducea fapte de ordin economic din țară și din străinătate, ca și informații locale.

Suplimentul literar permanent, „Chindia”, cu material distractiv, se componea din poezii, nuvele, schițe, piese de teatru, ghicitori și bibliografie. În corpul revistei mai apăreau anunțuri de cereri și oferte de serviciu pentru ucenici și calfe.

În afară de colaboratorii permanenți și apropiați ai revistei², au fost publicate articole și discursuri de I. Agârbiceanu, Gh. C. Ionescu-Sișești, sau, în „Chindia”, lucrări originale și traduceri din poeți, prozatori și dramaturgi cunoscuți, ca D. Anghel, Șt. O. Iosif, I. L. Caragiale, C. Hogaș, M. Sadoveanu, Al. Vlahuță. N-au lipsit nici traduceri din literatura universală (din La Fontaine, G. E. Lesing, Th. Carlyle, M. Gorki).

Conținutul revistei relevă tratarea unor teme economice, social-politice și cultural-literare, dându-se o permanentă și firească atenție legăturilor cu vechea Românie, căreia i se acordă de multe ori un loc central, în articole de fond, depășindu-se, de fapt, profilul anunțat și reprodus în alte organe de presă („singura revistă românească ilustrată de specialitate pentru meserii, industrie, comerț și economie”), ca și menirea „ei”³, de a ridica nivelul cultural al celor cărora li se adresează.

Se remarcă notele de critică socială care punctează ansamblul problemelor pe care le ridică și le dezbate, reflectând realitățile social-economice ale vremii, facilitând înțelegerea stărilor din Transilvania de la începutul secolului al XX-lea.

Revista, în limitele și cu inconsecvențele datorate influenței oportunistului și reformismului, va critica direct sau aluziv exploatarea, asuprirea națională, pe patronii meseriași, împletind această critică cu sfaturi profesionale și articole economice, evitând o confruntare cu aparatul de stat al monarhiei austro-ungare. Orientarea ei se explică prin apariția într-o perioadă care urmează avântului

¹ Abonații revistei „Munca” în țară: Abrud, Arad, Avrig, Blaj, Brașov, București, Bungard, Cluj, Costișa, Deal, Deva, Hunedoara, Lancrăm, Mediaș, Mercurea, Orăștie, Porcești, Răhău, Reci, Rodna, Săliște, Sebeș, Sibiu, Sighișoara, Sînpetru, Socodor, Sugag, Timișoara, Vale; în străinătate: Berlin, Budapesta, Cernăuți, Girard (Ohio, S.U.A.), Graz, Londra, Paris, Viena.

² I. Băilă, C. Băilă, D. Banciu, Florica Cosma, Julian Devale, Toma Ionescu, Eug. Gabrovsky, P. Macaveiu, N. Simulescu, Ioan Vălcan.

³ „Munca”, nr. 3 din 31 octombrie 1908, p. 20, publică, între altele, comentariul unei gazete din Brașov: „Munca este titlul revistei noi pentru meserii, industrie, comerț și economie ce apare în Sassebeș. Menirea acestei reviste este de-a sta în ajutorul țăranului și meseriașului român cu sfulat bun izvorit din inimă curată de-a concentra toate interesele meseriașilor români. Cei grupați în jurul acestei reviste sînt conduși nu de interes personal, nici de ambițiuni deșerte, ci de dragostea față de neam, de-a ajuta și de-a povățui, instruna în bine pe economi și meseriași. Lipsa de mult simțită a unui organ românesc, a unei reviste instructive pentru meseriași români cu acest început bun va dispărea și sperăm că toți vor sprijini-o prin sfaturi bune și ajutor moral și material. Aceasta cu atît mai mult, cu cît revista nu are în vedere interesele numai ale meseriașilor români, față de cari adresează rugarea ca să decreteze revista «Munca» de organ oficial al reuniunilor de meseriași”.

revoluționar din anii 1905—1907, când măsurile represive se țin lanț, cenzura lucrează efectiv, iar atitudinea legalistă, reformistă, izvorâtă din ideologia Internaționalei a II-a¹, are un efect nefast, diminuat apoi în anii antebelici de noua perioadă de luptă a muncitorilor². Pe de altă parte, caracterul revistei se leagă (în direcția soluțiilor pe care le caută în raport cu exploatarea dezvăluită sub anumite aspecte) de însăși orientarea păturii sociale pe care o reprezintă, a micilor meseriași. Echivocul manifestărilor social-politice ale păturilor mijlocii traversează limitele „Muncii”, pe lângă meritele ei, căci, așa cum arată clasicii marxism-leninismului, „meseriașul sau țăranul care produce cu propriile sale mijloace de producție, ori se transformă cu timpul într-un mic capitalist, care exploatează munca altuia, ori își pierde mijloacele de producție (de cele mai multe ori așa se întâmplă) și se transformă într-un muncitor salariat”³.

Și „Munca” face dovada acestui fapt când răbufnește în coloanele ei protestul social, căci, așa cum sublinia V. I. Lenin, pe cei ce nu posedă mijloace de producție capitalismul „îi apasă, îi asuprește, duce la degenerarea lor, la miserie etc.”⁴.

Intuind acest adevăr, redacția traversează în cei doi ani de activitate un drum plin de căutări; plecând de la modestele îndemnuri de perfecționare profesională și emancipare culturală, ea ajunge pînă la apelul deschis, la organizare și la luptă grevistă, indicîndu-le drept soluții de îmbunătățire a vieții meseriașilor, muncitorilor și țărănilor. În scopul perfecționării profesionale au fost prezentate metode practice de lucru în fier, oțel, lemn, piele, mînuirea strungului, a mașinii de frezat sau a preseii tipografice, utilizarea substanțelor chimice în industrie⁵. Pe aceeași linie s-au inserat sfaturile agrozootehnice cu privire la pregătirea semințelor pentru semănat, combaterea mălurei și a tăciunelui, nutrirea vitelor, culesul viilor sau valorificarea laptelui⁶. În preocupările „Muncii” a intrat publicarea ciclului semnat dr. Gh. C. Ionescu-Șișești, *Măsuri împotriva secetei*, în care autorul se ridică împotriva despăduririlor sălbatice⁷, preconizînd irigațiile, expunînd măsurile de cultură în lupta împotriva secetei, sfaturi în legătură cu „arătura de toamnă, îngrășarea cu gunoi de fermă, distrugerea buruienelor și ținerea pămîntului în chip permanent într-o stare să favorizeze înmagazinarea de apă, dar care să împiedice pierderea ei”⁸. Întreg ciclul este străbătut de ideea că știința poate combate seceta⁹, reieșind capacitatea omului de a supune natura.

De altfel, încrederea în omul muncitor și viitorul său însoțește numeroase materiale din revistă, scoțîndu-se în evidență că, de fapt, societatea există prin

¹ *Destrămarea monarhiei austro-ungare (1900—1918)*, București, Edit. Acad. R.P.R., 1964, p. 240.

² *Ibidem*, p. 248.

³ K. Marx, *Teorii asupra plusvalorii, I.*, Editura Politică, București 1959, p. 315.

⁴ V. I. Lenin, *Divergențele în rîndurile mișcării muncitorești europene*, în *Opere complete*, ed. 2, vol. 20, București, Edit. Politică, 1963, p. 69.

⁵ Vezi Colecția „Munca”, nr. 3, 5, 6, 7 (din 1908), 14, 34 (din 1909) ș.a.

⁶ *Ibidem* nr. 7, 8 (din 1908), 22, 28, 30, 31, 36 (din 1909) ș.a.

⁷ *Ibidem*, nr. 41/42 din 20/30 noiembrie 1909, p. 342.

⁸ *Ibidem*, nr. 38/39 din 20/31 octombrie 1909, p. 379.

⁹ *Ibidem*, p. 378.

munca muncitorilor, așa cum se scria în preajma zilei de 1 Mai 1909 : „...și, îmbrăcați în zdrențe, ruși de foame și de neodihnă, să putem munci atîta ca întreaga omenire să nu-și peardă echilibrul“¹.

Dar, se arată mai departe, cu toată hărnicia oamenilor muncii care produc avuția socială, nu ei sînt aceia care beneficiază de pe urma muncii lor, ci clasele privilegiate, care mențin în sărăcie pe cei exploatați. Exprimînd nemulțumirea pentru situația precară a acestora, „Munca“ se întreabă : „Iar noi cine sîntem ? Simpli muncitori care în sudoarea feței ne cîștigăm pînea de toate zilele. Și cînd privim în jurul nostru și vedem cum împrejurul sfintelor altare se îmbulzește lumea cea cu haine de mătase și de atlas, cu diamante și cu pietre scumpe, cu fețele strălucitoare de fericire și mulțumire, cu corpuri pline de voluptate, bine hrănite și spălate cu miresme de mirosuri îmbătătoare, și cînd toate acestea le comparăm cu straiile noastre dure și simple, cu fețele noastre uscate și supte de nevoile luptei pentru existență, singuri trebuie să ne zicem că locul nostru nu este în apropierea altarelor pompoase...“². Combătînd corupția, ipocrizia și pretențiile de onestitate ale clasei dominante, în articolul *Cinstea muncii* se mai arată : „Cetește însă cărțile unde ți se prezintă oamenii din clasa înaltă, la care tu privești cu sfială și umilință, și te vei îngrozi“³. În antiteză, motoul din Fr. Coppée se impune cu pregnanță, arătînd că „muncitorul e totdeauna cinstit, de el departe stă răul și minciuna“⁴.

Accumularea bunurilor la un pol al societății și a mizeriei la celălalt, într-o societate care „a răstignit pe destui nevinovați pentru cîte o vorbă mai liberă“⁵ este redată plastic în articolul redacțional de Anul nou (1910) : „Noi, din ce mergem înainte, devenim tot mai ușurei, iar pe urma noastră sacii bogaților se fac tot mai grei. Din sărăcia noastră ei se înavuțesc“⁶. Statisticile publicate asupra beneficiilor exploataților contrastează puternic cu cele care oglindesc situația clasei muncitoare, condițiile de viață și de muncă. Pe această linie, informațiile asupra „nenorocirilor industriale“ în 1907⁷ prezintă comparativ numărul accidentelor de muncă în 1906 (21 827 de cazuri) și 1907 (22 637), reieșind o creștere cu 810 cazuri. Din cele 22 637 cazuri, în fabrici s-au produs 20 444, iar în „industriile mici“ 2 193.

Accidentele au provocat incapacități de muncă⁸ :

Pe timp de:	4 săpt.	1-2 luni	3-4 luni	Peste 4 luni	parțiale dar statornice	Complete	Răniri	Morți
%	83,7	10,6	2,1	0,4	1,1	0,1	0,7	1,1

¹ „Munca“, nr. 19 din 10 aprilie 1909, p. 156.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 157.

⁴ *Ibidem*, p. 156.

⁵ *Ibidem*, nr. 8 din 20 decembrie 1908, p. 63.

⁶ *Ibidem*, nr. 1, din 10 ianuarie 1910, p. 1.

⁷ *Ibidem*, nr. 26/27 din 20/30 iunie 1909, p. 260.

⁸ *Ibidem*.

Reacția firească a muncitorilor față de nivelul lor scăzut de trai și condițiile de muncă inumane, sintetizată în lupta consecventă, reiese din prezentarea tabloului acțiunilor greviste care au avut loc în Ungaria și în Transilvania în 1908. cu toată descreșterea vremelnică a luptelor muncitorești.

Dacă în anii 1910—1912 sursele menționează peste 75 de greve cu caracter politic¹, în semestrul al II-lea al anului 1908 au avut loc 69 de greve (61 industriale, 6 de comunicație și 2 la mine), extinzându-se asupra a 241 de întreprinderi, cu participarea a aproape 10 000 de muncitori, care au totalizat 55 713 zile de lucru². Față de aceasta, patronii au lovit 2 170 de muncitori cu lock-out în 253 de întreprinderi, însumând 130 142 de zile de lucru și pierderi de 668 558 de coroane pentru muncitori³. În plus se menționează grevele generale cu caracter politic din Budapesta, Fiume și Cluj.

Despre munca copiilor în fabrici și accidente la care sînt expuși se relatează sub titlul *Lucruri triste*⁴. Cu nimic nu este mai bună situația ucenicilor și a calfelor, asupra căreia atrage atenția cu asiduitate „Munca“, cerînd condiții mai bune de viață pentru ei și un comportament uman din partea patronilor. În acest sens este veridic și acuzator tabloul muncii ucenicilor la patroni, prezentat în coloanele revistei, în care se subliniază „starea mizerabilă în care sînt ținuți ucenicii noștri, ocupațiile mai mult de servitori și hamali la care sînt supuse aceste vlăstare flămînde, lipsa de îngrijire și de hrană cu care sînt ținuți, precum și faptul că patronii aproape nu se îngrijesc nici chiar de a-i învăța meseria“⁵.

Edificator este și articolul de fond dedicat congresului Asociației absolvenților școlilor de arte și meserii din București. Aici se caută motivele înapoierii învățămîntului profesional, arătîndu-se că „fie din cauza mijloacelor restrînse, fie din reaua-voință a patronilor în industria mică, precum se întîmplă și cu fabricanții din industria mare, școalele de ucenici sau industriale au rămas literă moartă“⁶.

Lucrările congresului de la București au fost analizate pentru a atrage atenția cititorilor asupra situației din Transilvania, care nu diferea calitativ: „Școalele de meserii care le avem sînt toate ale statului și băieții noștri nu le pot cerceta din două cauze: foarte mulți nu cunosc limba de propunere și aproape nici unul nu are cunoștință despre existența lor“⁷, arată un comentator.

Pe de altă parte, condițiile de înscriere și de întreținere fiind deosebit de costisitoare, puțini aveau posibilitatea să frecventeze școlile de meserii și comerciale, reduse la număr. O școală din Brașov, de exemplu, încasa de la un elev 7—8 tipuri de taxe⁸, în plus era prevăzută obligativitatea uniformei și a chipiului nou, a cărților și rechizitelor noi. În legătură cu situația grea a elevilor care aveau diferite ocupații în afara școlii pentru a se putea întreține, frecvente au fost cazurile cînd copiii cerșeau, vindeau ziare etc. Pentru a ilustra această situație, redacția a folosit un exemplu referitor la stările din vechea

¹ *Destrămarea monarhiei austro-ungare (1900—1918)*, p. 95.

² „Munca“, nr. 32 din 20 august 1909, p. 305.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, nr. 17 din 20 martie 1909, p. 138.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, nr. 15 din 28 februarie 1909, p. 117.

⁷ *Ibidem*, nr. 5 din 20 noiembrie 1908, p. 34.

⁸ *Ibidem*, nr. 30 din 31 iulie 1909, p. 283.

România, citind dintr-un ziar craiovean. Un copil relatea unui reporter: „După ce ne dă drumul de la școală... vin regulat și iau ziare să vînd. Cîștig cîtiva bani și-i duc mamei acasă, ca să aibă mîne să-mi dea mîncare“¹.

Nemulțumită de numărul redus al burselor, nedrept distribuite, „Munca“ exclamă: „Copiii cari se susțin în mod analog sînt nenumărați și pe la școlile din orașele ardelenne și cu toate acestea două treimi din stipendiile noastre se hărăzesc astorfel de elevi și mai cu seamă studenți, cari cu banii din stipendii își plătesc datoriile pe la chelnerițele din cafenele și cari, de regulă, sau nu fac nici o ispravă la studii sau devin tirani și lipitori ai poporului nostru...“².

Materialele din corpul revistei, făcînd referiri la situația muncitorilor, meseriașilor, ucenicilor, școlarilor, nu ocolesc nici starea țărănimii, ilustrînd, pe de o parte, consecințele scăderii producției de grîu³, pe de alta ruinarea în masă a țărănimii muncitoare. Des utilizată este confruntarea unui tip de „țaran vechi“ cu unul „nou“: „Țaranul după stilul vechi ni se prezentează ca o figură impunătoare, conștient de sine, cu caracter ferm, constant, iubește cu strictetă adevărul, cu inima aspră, care-l face să fie aspru și față de sine însuși, dar îl face să nu se plece și să nu se umilească nici altora“⁴. Confruntarea cu tendința idealizantă îl duce pe comentator la o vagă definire a trecerii țaranului de tip „vechi“ la cel „nou“: „În urma împrejurărilor economice de acum, astfel de țaran — după cum l-am descris — nu se mai prea află, fiindcă în decursul timpului împrejurările au devenit cu totul altele. Așa s-au schimbat pentru țaranul după stilul vechi toate împrejurările, și anume toate în defavorul său“⁵. O retrospectivă constată în legătură cu aceste împrejurări: „Munca bietului țaran era așa de slab retribuită, încît, pe lîngă cea mai mare hărnicie și cea mai chibzuită cruțare, el se afla vecinic în mizerie. E drept că nici munca meseriașului sau a industriașului lucrător nu era răsplătită în mod corespunzător, dar aci stăpînul sau capitalul ieșea cu atît mai bine la socoteală, căci produsele muncii ieftine se vindeau scump, pe cîtă vremele produsele bietului țaran se vindeau ieftin“⁶. Ruinarea țărănimii prin concurență, bancheri, cămătari, ipotecări, asupra ei survine implacabil în condițiile dezvoltării capitalismului și imperialismului, căci „pe poarta cea mare și largă intră carele încărcate cu roada pămîntului mînos, dar în aceeași vreme se strecoară pe porțița de-alături și o ființă urîță, odioasă cu protocolul de zălogire subsuoară. Fericită-i casa aceea unde nu se întîmplă lucrurile așa, dar cîte sînt pe satele noastre de aceasta?“⁷.

Mizeria a determinat pe numeroși țărani: „a-și descoperi casele și șurile și a-și hrăni cu paiele acele vitele slăbite“⁸.

Colaboratorii de la „Munca“ au acordat o atenție deosebită situației din România veche și stabilirii unor strînse și permanente legături, primind corespondențe, trimițînd reporteri care și-au publicat impresiile, reproducînd mate-

¹ „Munca“, nr. 21 din 30 aprilie 1909, p. 187. Citatul este reprodus din ziarul „Doljul“ (Craiova).

² *Ibidem*.

³ *Destrămarea monarhiei austro-ungare (1900—1918)*, p. 63 și urm.

⁴ „Munca“, nr. 3 din 31 octombrie 1908, p. 17.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, nr. 35 din 20 septembrie 1909, p. 339.

⁷ *Ibidem* nr. 34 din 10 septembrie 1909, p. 327.

⁸ *Ibidem*, nr. 15 din 28 februarie 1909, p. 121.

riale din presa de peste Carpați, nemaivorbind de marile nume ale literaturii românești popularizate în suplimentul literar „Chindia“.

În *Impresii din România* se relatează călătoria redactorului Ioan Băilă la București, unde ia contact cu mai mulți colaboratori de aici ai revistei, ca P. Pența și P. N. Panaitescu, de la Școala superioară de artă și meserii¹. Unul dintre absolvenții acestei școli, Toma Ionescu, a trimis la „Munca“ proiecte și clișee de mobile în stil românesc, ca și P. Pența. Ciclul *Din România* furnizează informații și referiri la economia țării (ca articolul „Întemeierea industriei naționale“)², comerțul exterior, politica externă, relațiile României cu alte state. Astfel se redă călătoria lui A. D. Xenopol la Paris și conferințele prin care istoricul român preconizează stringerea legăturilor tradiționale cu Franța în condițiile creșterii influenței germane: „Cu ocazia unei conferințe ținută la Societatea vechilor elevi ai Școlii libere de științe politice, domnul Xenopol a revenit asupra acestui subiect cu atîta căldură, încît la sfîrșitul conferinței publicul i-a făcut adevărate ovațiuni“. Aceste date au fost culese după o dare de seamă apărută în ziarul parizian „Journal des Débats“³ și prezentate sub titlul *România și Franța*. Articolul de fond „O vizită la București“⁴ afirmă că revista e citită cu regularitate la București, unde are corespondenți entuziaști, accentuînd cît de necesară e „unitatea de idei și de cunoștințe care trebuie să existe între frații de același sînge“.

Orientarea revistei spre România exprimă și ea dorința de unitate națională a unor pături largi ale românilor asupriți din Transilvania.

În acest sens, din corpul publicației nu lipsesc nici informațiile locale pe linia relevării unor aspecte ale regimului de opresiune exercitat de monarhia austro-ungară. Așa, faptul că negustorul român Corneliu Isacu a deschis o prăvălie la Sebeș este un prilej de a relata că, afișînd reclama de tinichea pentru săpunul „Schicht“, negustorul a fost condamnat la 20 de coroane amendă de către căpitanul de poliție dr. Acker, care a confiscat reclama, considerînd că reclama tricoloră „ar fi propagandă națională, că ar fi culorile noastre naționale“⁵. La recurs, membrul reprezentanței orașenești, Gh. Tătar, l-a interpellat pe primarul Schöpp în legătură cu acest caz, dar acesta a fost de acord cu sentința, arătînd că reclamele „Schicht“ se retrag pe baza unei ordonanțe ministeriale secrete⁶. De altfel, în numeroase articole își exprimă „Munca“ entuziasmul pentru ideile mișcării de eliberare națională din Transilvania, manifestînd antipatie față de măsurile guvernului maghiar și instituțiile de menținere a „ordinii“. În legătură cu greutățile provocate locuitorilor din Sebeș de sosirea în localitate a celor trei escadroane ale Regimentului 4 imperial de husari, autorul unei informații afirmă sarcastic: „Nădăjduiam să ne facem putrezi de bogați de pe urma lor“ și, mai departe, „cazarma e foarte frumoasă și a costat aproape un milion“⁷, dînd a înțelege că locuitorii Sebeșului au tras ponoasele ccnstruirii cazarmii și a prezenței regimentului de husari.

Dubla exploatare, socială și națională, exercitată de clasele dominante duce pe omul simplu, așa cum arăta I. Agîrbiceanu într-o expunere la Societatea

¹ Munca, nr. 28 din 10 iulie 1909, p. 255—267.

² Ibidem, nr. 19 din 10 aprilie 1909, p. 158; nr. 20 din 20 aprilie 1909, p. 174.

³ Ibidem, nr. 9 din 31 decembrie 1908, p. 66.

⁴ Ibidem, nr. 26/27 din 20/30 iunie 1909, p. 243.

⁵ Ibidem, nr. 11 din 20 ianuarie 1909, p. 89.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, nr. 26/27 din 10/20 octombrie, 1910.

„Astra“ (reprodusă de „Munca“) „la o convingere ce-i stăruie mereu în suflet : ori domn de-al nostru, ori altul străin, tot atita“¹. El speră să amelioreze situația maselor prin răspîndirea culturii. Cu același prilej I. Agîrbiceanu susține că scopul acestei societăți este de a ridica poporul prin cultură, fără să se țină la distanță de problemele sociale : „Asociațiunea e întemeiată de marii ei urzitori pentru o țintă nespus de frumoasă... pentru literatura și cultura poporului român“² dar „ar fi de dorit ca cu ocaziunea adunărilor generale ale «Astrei» să se discute cît mai multe chestii de acelea cari agită vieața noastră socială“³.

Căutînd să mențină legături cu „Astra“, „Munca“ publică integral materiale din activitatea acestei societăți, urmărind să promoveze, ca și ea, cultura națională pentru ridicarea conștiinței politice și naționale a aceloră căroră li se adresează. În coloanele revistei a apărut un ciclu dedicat problemelor culturii. Într-unul din articole se face o interesantă anticipație : „Mulți au rîs de mine cînd am spus că în viitoarea generație cei mai mari cetitori vor fi lucrătorii și meseriașii... Cărțile sînt cu totul trebuincioase muncitorilor din orașele mari“⁴. Se combate o cultură ruptă de masele populare, o „cultură de salon“, îndemnînd pe cel ce muncește spre o „cultură corespunzătoare“, grație căreia „altfel știe să muncească și să se însuflețească pentru cauza cea mare a noastră și altfel știe să-și făurească viitorul“⁵.

Izolarea de popor a unei părți a intelectualității care ar trebui să propovăduiască cultura în mijlocul lui este un subiect care interesează redacția. De aceea publică integral⁶ conferința lui I. Agîrbiceanu *Apariții bolnave*, ținută la „Astra“, în care își expune temerile în legătură cu atitudinea față de popor a unei părți a intelectualității, prezentînd îndatoririle acesteia : „Datorințele noastre față de noi înșine, față de poporul nostru, față de cultura noastră și lipsurile ei sînt nu numai datorințe curat omenești, datorințe de om superior, ci sînt datorințe care taie adînc în caracterul nostru de intelectuali români“⁷.

Agîrbiceanu atacă cu destulă vehemență carierismul („înțelesul acesta comercial al vieții“)⁸, apatia și lipsa de interes, separatismul, pe care-l califică „ridicol“ avînd la bază „în cele mai multe cazuri averea pe care sînt stăpîni și... luxul pe care și-l pot permite“⁹.

Autorul precizează faptul că nu asimilează pe toți intelectuali categoriai criticate și că dragostea de popor nu trebuie să apară o utopie : „Să nu fiu bînuît deci ca un dușman al păturii noastre culte și ca un idealizator al poporului“.

Cultivarea legăturilor „Muncii“ cu „Astra“ reiese și din popularizarea conferințelor ținute de trimișii societății în Sebeș și satele din jur unde fuseseră invitați. Ciclul de conferințe a fost expus în iulie și august 1910 în Sebeș, Lan-crăm. Daia, Răhău, Pianul de Jos și Pianul de Sus, dezbătînd pe înțelesul tuturor probleme de economie, istorie, medicină și etnografie¹⁰.

¹ „Munca“, nr. 44/45 din 20/31 decembrie 1909.

² *Ibidem*, nr. 40 din 10 noiembrie 1909, p. 392.

³ *Ibidem*, p. 393.

⁴ *Ibidem*, nr. 13 din 10 februarie 1909, p. 106.

⁵ *Ibidem*, nr. 6 din 30 noiembrie 1908, p. 41.

⁶ *Ibidem*, nr. 40—45 din noiembrie și decembrie 1909.

⁷ *Ibidem*, nr. 40 din 10 noiembrie 1909, p. 393.

⁸ *Ibidem*, nr. 41/42 din 20/30 noiembrie 1909, p. 346.

⁹ *Ibidem*, nr. 44/45 din 20/31 decembrie 1909, p. 418.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 17 din 10 iulie 1910, p. 192.

Prezentînd activitatea Societății „Astra“, „Munca“, veșnic amenințată de greutatea materiale, cere să fie luată sub scutul „Asociațiunii“, arătînd că ea nu a realizat cele 56 de abonamente cerute (336 de coroane anual), dar a plătit numai pentru prelegeri suma de 1 402 coroane și 0,5 fileri, iar pentru conferințele despre economia rațională ținute în Țara Oltului și mărginime suma de 200 de coroane¹.

Pentru cultivarea cititorilor, suplimentul literar permanent „Chindia“ aduce un variat material beletristic. Sînt lucrări care exprimă prețuirea muncii, combat ideologia și concepțiile de viață retrograde, moralizează, reflectă viața poporului și aspirațiile sale. Astfel, în fabula „Plugarul și copiii lui“, tradusă de D. Anghel și Șt. O. Iosif după La Fontaine, se conchide: „Dar drept a fost cuvîntul ce-l spuse tatăl, cînd a fost să moară: Că munca este o comoară“².

Sub semnătura lui Al. Vlahuță apare o evidențiere a personalității lui Decebal în luptele cu romanii conduși de Traian. I. L. Caragiale se referă în *Un nou teatru* la profilul artistului³. Tipuri din popor se redau în lucrări, ca „Ioan Rusu Ungurean“ de M. Sadoveanu. Rubrica *Crîntițe tipografice* ia în deridere aluziv monarhia și înrăutățirea stării ei: „Roada (roata) țării merge de cîțiva ani încoace tot spre rău“⁴, sau: „Mulți împărați au fost slăviți de tot nărodul (nordul)“⁵.

„Chindia“ publică regulat poezii, fie populare ca *Ciobănașul*, după revista „Muscelul“, fie ale colaboratorilor, unele prezentînd imagini ale muncii țăranilor, ca fragmentul de mai jos din poezia *La otavă* de Florica Cosma:

Larg e cîmpul și e lung
Și din primăvară
Il muncim în fel și chip
De cu zori în seară⁶.

Vine scara lăcrămînd
Și otava-mi udă
Nimicînd belșugul rod
Și a muncii trudă.

Militînd pentru răspîndirea culturii și a tehnicii, pentru încurajarea talentelor românești, „Munca“ publică articole ca *Invențiuni românești și soarta lor* (după „o foaie din România“), în care se înfierează lipsa de interes și sprijin material din partea autorităților și a statului pentru oameni de știință și inventatori români care sînt nevoiți să părăsească țara în încercarea de a-și valorifica invențiile și de a cerceta mai departe. Se citează: cazul lui Tesla care „refugiat“ în America, a cercetat curenții de înaltă frecvență, a inventat lămpile unipolare „Tesla“; Popp, plecat în Franța, ajunge director al Serviciului pneumatic din Paris; Ipcar, electrician din Craiova, a experimentat telegrafia fără fir; Fortunescu a vîndut Germaniei motorul său rotativ; Dobrescu a elaborat proiectul unui avion cedat unei societăți franceze⁷.

„De ce a fugit Tesla?“, se întrebă autorul și răspunde: „De mult bine, desigur...“. Și conchide: „Iată dar un tablou care nu prea face cinste“⁸.

¹ „Munca“, nr. 40 din 10 noiembrie 1909, p. 387.

² *Ibidem*, nr. 38/39 din 20/31 octombrie 1909 p. 382.

³ *Ibidem*, nr. 32 din 20 august 1909, p. 308.

⁴ *Ibidem*, nr. 5 din 20 noiembrie 1908, p. 39.

⁵ *Ibidem*, nr. 8 din 20 decembrie 1908, p. 63.

⁶ *Ibidem*, nr. 2 din 20 octombrie 1908, p. 15.

⁷ *Ibidem*, nr. 30 din 31 iulie 1909, p. 281—282.

⁸ *Ibidem*.

În decursul activității sale, „Munca“ s-a ocupat de polemicile în problema mitului reformist al „clasei de mijloc“; în mod firesc negăsindu-se soluția formării și consolidării ei, ea a acumulat cu timpul convingeri că se depun eforturi sterile în vederea făuririi acesteia, că îmbunătățirea stării lucrătorilor meseriași și a țăranilor trebuia căutată fără această teorie și împotriva ei, urmînd o cale nouă, a luptei, care să ducă la rezolvarea situației existente.

Apelînd la necesitatea organizării, la ideea unui congres, se arată despre lucrătorii meseriași că „ei afară de puținele reuniuni n-au nici o organizație, nici o legătură... De ce n-ar fi să se adune toți aceia într-un corp pentru ca cu puteri unite să poată urma calea de înaintare? ¹.

„Munca“ recomană schimbarea reuniunilor în organizații politice combative, căci „vedem pe membrii bătrîni dezgustați de isprăvile societăților cari la înființare promiteau mult și au făcut puțin“ ².

Este evident deci că „Munca“, înființată inițial ca organ de presă al reuniunilor de meseriași, le critică în loc să le susțină, mergînd pe linia ziarului „Adevărul“, care atacă conducerea reuniunilor pentru orientarea lor depășită ³. Prin aceasta „Munca“ se îndepărtează de scopul reuniunilor de meseriași, care își retrag treptat sprijinul, ceea ce va contribui în ultimă instanță la încetarea apariției revistei.

Redacția, deși nu ajunge la înălțimea înțelegerii necesității unui partid revoluționar al clasei muncitoare, lansează apeluri pentru îmbrățișarea noilor idei :... „Lăsați să intre în sufletele voastre duhul premenirei, care să trezească la o nouă și energică viață forțele cari dorm latente în voi“ ⁴. Se vizează perspective neprecis conturate : „Să voim numai și toate se vor face! La lucru deci cu însuflețire ; viitorul ne va aduce aceea ce azi abia visăm“ ⁵.

Între organizațiile de solidaritate propuse, „Munca“ prezintă, după revista „Tovărășia“ din Orăștie, înființarea unor „tovărășii“ : „Un singur cusur ar putea să aibă acest fel de tovarășii : nu s-ar mai putea îmbogăți peste măsură capitaliștii, dar în schimb s-ar împuțina acei meseriași români cari de la începutul meseriei pînă la sfîrșit nu mai știu cum să înnoade sărăcia de pe o zi pe alta“ ⁶.

Aceste căutări și numeroase altele vădesc contradicțiile și șovăielile perioadei, pe linia experienței care va duce la înțelegerea rolului istoric al proletariatului.

Deja în 1910, cînd luptele muncitorești sporesc din nou, orientarea revistei „Munca“ devine mai radicală, luările de poziție mai ferme. Pentru prima dată se reproduce pe o pagină un tablou artistic semnificativ, *Înainte de grevă* de M. Munkácsy ⁷, alături de articolul *Greviștii*, care conține o critică deschisă la adresa acelor care condamnă luptele muncitorești și un îndemn la luptă. Se îndeamnă la părăsirea poziției echivoce : „Cînd cetim ori auzim declamîndu-se poezia lui Goga *Clăcașii* ori asistăm la reprezentăția *Grevei* prin artistul nostru

¹ „Munca“, nr. 22 din 10 mai 1909, p. 196.

² *Ibidem*, nr. 5 din 20 noiembrie 1908, p. 33.

³ Biblioteca centrală universitară Cluj, fond H 257/b („Adevărul“ nr. 3 din 18 martie 1910, p. 4).

⁴ „Munca“ nr. 24 din 31 mai 1909, p. 219.

⁵ *Ibidem*, nr. 22 din 10 mai 1909, p. 196.

⁶ *Ibidem*, nr. 9 din 31 decembrie 1908, p. 69.

⁷ *Ibidem*, nr. 11/12 din 20/30 aprilie 1910, p. 135.

Zaharia Birsan, aplaudăm și din mâini și din picioare, dar când auzim sau vedem că doi sau trei sau câteva sute sau mii de muncitori de tot felul se întrunesc a se sfătui împreună despre năcăzurile lor ne înspăimântăm... și poate tot în clipita aceea fiecare din noi e revoltat împotriva sortii sale care i-a fost vitregă". Iar în continuare : „Admirăm și preamărim pe artiști când ne arată fie prin scris, fie prin pictură mizeriile vieții, dar nu le înțelegem scopul lor, care este îndreptarea relilor arătate de ei”¹. Iată o poziție care evocă ezitățile, atitudinea contradictorie a păturilor mijlocii în descompunere, lansându-se chemarea ca ele să se orienteze nu spre clasele dominante, ci spre clasa muncitoare, pentru „a înfrunta odiul societății, persecuțiile autorităților și... foamea”². Nu se evită nici condamnarea „apostolilor mincinoși” din rîndurile păturilor mijlocii, elemente vîndute burgheziei și potrivnice adevăratelor aspirații ale celor exploatați, care au înșelat cu promisiuni pe oamenii muncii.

Revista „Munca” și-a încetat activitatea în 1910, la doi ani după apariție, din lipsă de mijloace materiale, situîndu-se pe linia unor gazete ca „Meseriașul român” (Brașov, 1886)³, „Cizmarul” (1907), „Meseriașul” (Lugoj, 1905), militînd într-o societate din ale cărei rele a dezvăluit și care putea fi înlăturată numai prin lupta revoluționară a clasei muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și cu alte pături asuprite și exploatare din România, condusă de un partid marxist-leninist. Această sarcină și-o va asuma Partidul Comunist Român, creat cu un deceniu mai tîrziu.

¹ „Munca”, nr. 11/12 din 20/30 aprilie 1910, p. 135.

² *Ibidem*.

³ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), București, Edit. Politică, 1964, p. 433.